

זכור את אשר עשה לך עמלק

"זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" (דברים כה ז)

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג "אשר קרך בדרך"

"אשר קרך בדרך" (דברים כה יח). ר' יודה ור' נחמיה ורבנין. ר' יודה אומר: "אשר קרך" - טימאך, כמה דאת אומר: "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה" (דברים כג יא). ור' נחמיה אומר: קרך וודאי. מה עשה עמלק? ירד לבית ארכיון של מצרים ונטל טימסיהם² של שבטים שהיה שם חקוק עליהם, ובא ועמד חוץ לענן והיה קורא: ראובן שמעון לוי ויהודה אחוכון אנא, פוקו דאנא בעי מעבד פרגמטיא עימכון.³ וכיון שהיה אחד מהם יוצא היה הורגו. ורבנין אמרין: הקירן לפני אומות העולם. א"ר חוניא: לאמבטי רותחת שלא היה ברייה יכולה לירד בתוכה ובא בן בליעל אחד וקפץ וירד בתוכה. אף על פי שניכווה, אלא הקירה לפני אחרים. כך, מן שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אומות העולם, "אז נבהלו אלופי אדום וגוי", "תפול עליהם אימתה ופחד" (שמות טו טו - טז). וכיון שבא עמלק וניזדוג להם אף על פי שנטל את שלו מתחת ידיהם, אלא הקירן לפני אומות העולם.⁴

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג "זכור"

בשעה שבא עמלק להלחם עם ישראל, מה כתיב? "ויבא עמלק וילחם עם ישראל בריפדים" (שמות יז ח). על ידי שריפו ידיהם מן התורה ומן המצות, שהכתוב אומר: "ויקרא שם המקום מסה ומריבה" (שם שם ז). התחיל הקב"ה צווח "על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה'" (שם), וכן משה צווח ואומר: "מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'" (שם יז ב).⁵

אמר ר' לוי: למה היו ישראל דומין? לאחד שהיה לו בן והרכיבו על כתיפו והיה מוליכו בשוק. והיה הבן רואה דבר של חפץ ואומר לאביו: קח לי זה. והוא לוקח לו. פעם ראשונה ופעם שנייה. ופעם שלישי ראה הבן אדם. אמר לו:⁶ ראינה את אביו? אמר לו: שוטה, אתה רוכב על כתיפיי וכל מה שאתה מבקש אני לוקח לך. ואתה אומר לזה "ראית את אביו"? מה עשה אביו? השליכו מעל כתיפו. בא כלב ונשכו.⁷ כך, כשיצאו ישראל ממצרים, הקיפו הקב"ה בז' ענני כבוד, שנאמר: "יסובבנהו יבוננהו" (דברים לב י). בקשו מן - נתן להם. שליו - נתן להם.

¹ ארבעה ציונים בלשון "זכור" יש לנו בתורה. יציאת מצרים: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרָיִם" (שמות יג ג, וראה גם דברים ז יח), שבת: "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ ז), פרשת מרים: "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" (דברים כד ט) ועמלק, הפסוק שהבאנו. ויש אשר מונים גם את דברים ט ז: "זְכוֹר אֶל תִּשְׁכַּח אֶת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר" ואף את מעמד הר סיני בדברים ד י: "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְבַּב לְמִרוֹת שֵׁשׁ אֵין כָּלל הַפּוֹעֵל זָכָר". (לעומתם, ראה יהושע פרק א פסוק יג). בסידורים רבים, בנוסחאות שונות, יש, לפיכך, ארבע, חמש ואף שש זכירות שנהגו לומר בסוף התפילה בכל יום. ואנו נתמקד כמובן בזכור שלנו שזכה להעניק לשבת זו את שמה המיוחד שבת זכור. מה בדיוק אנו מצווים לזכור כאן? למה בדיוק צריך לכוון במצווה זו? רוב ציטוטנו יהיה ממדרש פסיקתא דרב כהנא, מדרש ארץ ישראלי קדום שמיחד מקום נרחב לארבע הפרשיות המיוחדות שאנו קוראים בתקופה זו של השנה: שקלים, זכור, פרה והחודש. ונראה שהמדרשים המאוחרים יותר, כמו פסיקתא רבתי ותנחומא, מתבססים עליו.

² מילה ביונית שפירושה רשימות או מגילות.

³ אחיכם אני, צאו שאני מבקש לעסות עמכם במסחר. האם ייתכן שעמלק הוא באמת אחינו, איזה קרוב משפחה רחוק שלנו?
⁴ כפשוטו, אנחנו מבינים את "זכור את אשר עשה לך עמלק" כדרישה לזכור את מעשה הנבלה שעשה עמלק לעם ישראל על מנת לבוא איתו בחשבון. לא לשכוח ולא לסלוח לו את אשר עשה לנו ואף להשמידו ולמחות את זכרו. "זכור את אשר עשה לך עמלק" ו"תמחה את זכר עמלק" הן שתי זכירות הקשורות זו בזו בעבותות. ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה יב: "זכרוניכם משלי אפר לגבח חומר גביכם" (איוב יג יב) - מדבר כנגד ישראל שאמר להם הקב"ה: אני מצווה לכם שתהיו מזכירים שניים זכרונות. שנאמר זכור את אשר עשה וגו' תמחה זכר עמלק וגו' הרי שניים. אלא הוי יודעים שאם אין אתם עתידים להיות זוכרים אותם וקוראים בכל שנה שאני מחזיר אתכם לשעבודם של מצרים. לגבי חומר גביכם כעניין שנאמר בחומר ובלבנים (שמות א יד), הוי זכור את אשר עשה לך עמלק". עם שלא יודע לבוא בחשבון היסטורי עם אויביו וגם לזכור ולמחות (תרתי משמע) כשצריך, אינו עם ריבון ויכול לחזור להיות עם של עבדים.

⁵ סמיכות תלונות עם ישראל בריפדים ומלחמת עמלק בולטת היטב בקריאת פרק יז בספר שמות. ומכל הפסוקים המובאים לעיל, נשמט הדבר החשוב ביותר, הקישור הברור והבולט בין סוף פסוק ז לתחילת פסוק ח: "... עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת ה' לְאִמֹר הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין: וַיָּבֵא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם". ובהמשך המדרש אכן מובאים דברים חריפים אלה של העם: "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין" ולפיכך נראה שבחלק הפתיחה הזה פשוט קצרו המעתיקים והעורכים.

⁶ בפעם השלישית, הבן רואה בן אדם שבא מולם ופונה אליו כאילו אביו, שעל כתפו הוא רכוב, לא קיים.
⁷ דימוי הבן היושב על כתפי אביו ומתחפץ, בולט במיוחד על רקע מדרשים רבים המהללים ומשבחים את האבא הנושא את בנו על כתפו ארבעים שנה במדבר. ראה המדרשים על הפסוק: "ואשא אתכם על כנפי נשרים" (שמות יט ד) וכן על הפסוק: "ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך" (דברים א לא). דוגמא למדרש כזה הוא מנחתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ב: "משל לאחד שהיה מהלך בדרך, והיה בנו מנהיג לפניו, ובאו לסטים לשבותו מלפניו, נטלו מלפניו ונתנו מלאחריו; בא הזאב לטרפו מאחוריו, נטלו מאחוריו ונתנו לפניו, לסטים מלפניו וזאב מלאחריו נטלו ונתנו על כתפו, שנאמר (דברים א לא) ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך וגו'". ואף להלכה, ילד שיכול לשבת על כתפי אביו חייב בעלייה לרגל (מסכת חגיגה דף ע"ב).

כיון שנתן להם כל צורכיהם התחילו מהרהרין ואומרים: "היש ה' בקרבנו אם אין" (שמות יז ז). אמר להם הקב"ה: הרהרתם עלי? חייכם שאני מודיע לכם, הרי הכלב ונשך אתכם. ואי זה? זה עמלק, שנאמר: "ויבא עמלק" (שם שם ח), לכך נאמר: "זכור" (דברים כה יז).⁸

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג "בדרך בצאתכם ממצרים"

"בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כה יז). א"ר לוי: מן הדרך בא עליכם כליסטים. למלך שהיה לו כרם והיקיפו גדר והושיב בו המלך כלב נושכן. אמר המלך: כל מי שיבוא ויפרוץ את הגדר ינשכו הכלב. ובא בנו של מלך ופרץ את הגדר ונשכו הכלב. וכל זמן שהיה המלך מבקש להזכיר חטיא של בנו מה שעשה בתוך הכרם, הוא אומר לו: זכור את שנשכך הכלב. כך כל זמן שהקב"ה מבקש להזכיר חטיין של ישראל מה שעשו ברפידים שאמרו "היש ה' בקרבנו אם אין" (שמות יז ז), הוא אומר להם: "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה יז).⁹

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג

ר' בניי בשם ר' הונא פתח: "מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו" (משלי יא א). א"ר בניי בשם ר' הונא: אם ראית דור שמידותיו של שקר, דע שהמלכות באה ומתגרה באותו הדור. ומה טעמא? "מאזני מרמה תועבת ה' ", מה כת' בתריה? "בא זדון ויבא קלון" (שם שם ב) ... א"ר לוי: אף משה רמזה לישראל מן התורה. "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה: לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה" (דברים כה יג - יד). אם עשית כן, דע שהמלכות באה ומתגרה באותו הדור. ומה טעמא? "כי תועבת ה' כל עושה אלה" (דברים כה טז), מה כת' בתריה? "זכור את אשר עשה לך עמלק" (שם שם יז).¹⁰

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פרשה ג "זכור את"

כתיב "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה יז), וכתוב אחד אומר "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" (דברים כג ח). בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, אם עשה לו חברו רעה אינו זזה מלבו לעולם. אבל הקב"ה אינו כן. אלא היו ישראל משועבדים במצרים, שנאמר "וימררו את חייהם בעבודה קשה" (שמות א יד); וכיון שיצאו ישראל ממצרים בא עמלק מזרע עשו הרשע ועשה כמה רעות לישראל. אעפ"כ אמר הקב"ה "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" (דברים כג ח). אמר ר' לוי: למה הדבר דומה? למלך שעשה סעודה והיו לו שני שונאין וזימן אותם. ואמר לאותם המסובין: קבלו את אלו שונאיי בסבר פנים יפות. וכן עשו. לאחר שאכלו ושתו נטלו כלובין של ברזל והיו סותרין בפלטין של מלך. וא"ל המלך: לא די לכם שצויתי עליכם לכבד אתכם, אלא אתם סותרין בפלטין שלי, ולא תדעו כבוד שעשיתי לכם. הוציאום והוקיעום זה כנגד זה. וכן אתה מוצא, אחר כל הרעות מצרים ואדום לישראל ציוה עליהם: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" (דברים כג ח). עמדו וסתרו ביתו, שנאמר: "זכור ה' לבני אדום וגוי' (תהלים קלז ז), וכתוב: "מצרים נתנו יד" (איכה ה ו). אמרו ישראל: ריבוננו של עולם, ראה מה עשו לנו אותם שכתוב בהם "לא תתעב

⁸ מדרש זה אומר ש"זכור את אשר עשה לך עמלק" הוא בראש ובראשונה חשבון נפש פנימי שעם ישראל צריך לעשות על מנת להבין איך הגיע למצב הזה שלאחר "נמוגו כל יושבי כנען" פתאם "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך". מה גרם להתדרדרות הזו של עם שזה עתה ראה על הים מה שלא ראו הנביאים? (ראה דברינו [מה שראתה שפחה על הים](#) בפרשת בשלח). התשובה: התדרדרות מוסרית. היא המפתח להתדרדרות חומרית, ריבונית וכל השאר. הכל מתחיל ונגמר ביחס של העם אל הקב"ה, אביו, וברמתו המוסרית. ראה עוד מדרש פסיקתא דרב כהנא עצמו בהמשך, באותה פרשה ג: "כל הנחשלים אחריך (דברים כה) - א"ר יצחק כל המלחשים אחריך. ר' יודה אמר: אמרו: אם ריבון על כל מעשיו כדרך שהוא ריבון עלינו נעבדנו, ואם לאו נמרוד בו. ור' נחמיה אמר: אמרו: אם מספיק לנו את מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין המדינה חסירה כלום נעבדינו, ואם לאו נמרוד בו. ורבנן אמרין: אמרו: אם משיחין אנו בלבבינו והוא יודע מה אנו משיחין נעבדינו, ואם לאו נמרוד בו". זהו ה"זכור את אשר עשה לך עמלק". זכור מה אתה עשית, זכור מה גרם לך שעמלק הצליח לזנוב בך.

⁹ כאן הולך המדרש עוד צעד משמעותי. כל הציווי "זכור את אשר עשה לך עמלק" הוא מעין לשון נקייה. כמו הביטוי "שונאיהם של ישראל" שממשש את המדרש עצמו כשהוא רוצה לומר דברי ביקורת קשים על עם ישראל. בעצם צריך היה הכתוב לומר "זכור את מעשיך הרעים שבגינם בא עליך עמלק", אלא שחס הקב"ה על עם ישראל וסמך על תבונתו שייבין את הרמז הדק. מפתיע הוא שאכן יש לנו זכור כזה בתורה שכבר הזכרנוהו בהערה 1 לעיל במנין ה"זכור" שבתורה: "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באך עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה'" (דברים ט ז).

¹⁰ יש הקבלה מעניינת בין ספר שמות וספר דברים, בין הסיפור על מלחמת עמלק שבסוף פרשת בשלח "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שאנו קוראים בפורים) ובין המצווה "זכור את אשר עשה לך עמלק" שבסוף פרשת כי תצא (שאנו קוראים בשבת ז). בשניהם, קודמת לפרשת עמלק, פרשה מוסרית דתית. בסוף פרשת בשלח העם מתלונן ומגלה חוסר אמונה "היש ה' בקרבנו אם אין" שבעטייה בא עמלק ויכל להזיק לישראל. ובסוף פרשת כי תצא, שרובה ככולה מצוות ואזהרות, ציווי ממוני של הקפדה על מידות ומשקלות וישר במסחר שמא בעטיו ישתעבדו ישראל למלכויות.

אדומי כי אחיך הוא". אמר הקב"ה: הוקיעום זה כנגד זה, שנאמר "מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה" (יואל ד יט), לכך נאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה יז).¹¹

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תצא סימן ד

"זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה יז). זה שאמר הכתוב: "זכור עון אבותיו אל ה' וחטאת אמו אל תימח" (תהלים קט יד). וכי אבותיו של עשו רשעים היו? והלא צדיקים היו, אברהם זקינו, יצחק אביו, ואתה אומר "זכור עון אבותיו"? אלא חטא שחטא על אבותיו. ומה חטא על אבותיו? ... רבי לוי אמר בתוך חמש שנים שנמנעו מחייו של אברהם, עבר עשו שתי עבירות קשות, בא על נערה המאורסה, והרג את הנפש.¹²

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תצא סימן יא

"זכור את אשר עשה לך עמלק". אמר ר' ברכיה: אמרו ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע אתה אומר לנו זכור, אתה זכור. שאנו שכחה מצויה בינינו, אבל אתה שאין שכחה לפניך, הוי זכור את אשר עשה. לנו עשה ולך עשה. "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה" (תהלים קלז ז).¹³

שבת שלום ושמחת פורים

מחלקי המים

מים אחרונים: השבת נקראת שבת זכור בגלל מצוות זכירת עמלק. אבל יש לנו גם את הזכור הרגיל של כל שבת: "זכור את יום השבת לקדשו". ראה מדרש תנחומא פרשת כי תצא סימן ז: "אע"פ שכתוב בשבת זכור ובעמלק זכור אינן שוין ... משל

¹¹ יש לנו חשבון היסטורי עם שתי המעצמות הגדולות: מצרים ואדום (רומא) שיסודו עוד בתקופת האבות, בספר בראשית ושמות. אך בשניהם נאמר לנו בספר דברים: "לא תתעב". עם האחד יש לנו קשרי משפחה והשני הוא בור ששתינו ממנו מים ושמש לנו אכסניה למרות כל הצרות שעשו לנו (בבא קמא צב ע"ב). אז מה הפתרון? יתכתשו זה בזה ויחריבו זה את זה. עד כאן הכל ברור. אבל מה עושה מדרש זה בפרשת זכור? מה הקשר של כל זה ל"זכור את אשר עשה לך עמלק"? האם אדום/רומא היא עמלק? מדרש אחר בפסיקתא דרב כהנא פרשה ג וכן בפסיקתא רבתי פרשת זכור דווקא מנסה להעביר קו בין אדום (רומי) ובין עמלק. לא הרי זה – מלכות שיש לכבדה, אח היסטורי - כהרי זה – עם של נוודי מדבר שוודים. ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה יב: "כך פתח רבי תנחומא בי רבי בשם רבי אייבו: זה שאמר הכתוב "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום בל קרוב אליך" (תהלים לב ט). הקב"ה אומר לישראל: ישראל, יהא בכס בינה. אל תהיו כסוס שאין בינה בו. מה עסקו של סוס? אדם הולך ליתן עליו תכשיטים או ליתן לו מאכל והוא עוקם צוארו ומבעטו. וכן אף הפרד. ואתם אל תהיו כן, אלא יהי בכס בינה כשתכנסו לארץ היו זכורים לפרוע לטוב את טובתו ולרע את רעתו. כיצד? כתב "לא תתעב אדומי" (דברים כג ח), למה? "כי אחיך הוא" (שם) - בין טוב ובין רע אחיך הוא. "לא תתעב מצרי כי גרים הייתם בארצו" (שם) בין טובים בין רעים עשיתם אצלם כמה שנים. אבל עמלק? "זכור את אשר עשה לך עמלק". מדרש פסיקתא רבתי זה הוא ברור: יש להבחין ולהבדיל בין אויב לאויב מר. בין מי שיש לנו סכסוך היסטורי איתו ואולי גם ידונו אינן לגמרי נקיות ובין סתם עם נבל ושלל "אשר קרך בדרך". אבל המדרש שלנו כן משווה את אדום עם עמלק! עמלק הוא בן בנו של עשו (בראשית לו יב) ועשו הוא אדום ואין שום הבדל ביניהם.

שתי דרכים, סותרות ושונות, לפנינו להבין מדרש זה. האחד, לפנינו שני כתובים המכחישים זה את זה: "זכור את אשר עשה לך עמלק" ואף "תמחה את זכר עמלק" כנגד: "לא תתעב אדומי" ואין לנו פתרון אלא "הוקיעום זה כנגד זה". ההיסטוריה כבר תשפוט אותם ואין לנו מה להתערב. המדרש מפגין עוינות עצומה לאדום, עד כדי השוואתו לעמלק שמצווה למחותו, אך מאידך או בדיעבד, הוא מגן על עמלק שכן "לא תתעב אדומי" חל גם עליו.

הפתרון השני למדרש זה הוא באופן הבא: התורה ציוותה "זכור" ו"תמחה את זכר עמלק" מיד לאחר מעשה עמלק. לאחר מכן, חזרה בה התורה כביכול ואמרה לנו, למרות הכל, "לא תתעב אדומי" כולל עמלק שבא מזרע אדום. מה גם שכבר בא סנחריב ובלבל האומות (מסכת ידים פרק ד משנה ד, ברכות כח ע"א). אבל עמלק, הוא אדום, המשיך בשלו והחריב את בית המקדש! לפיכך, חוזרים "זכור" ו"תמחה" וניעורים, אלא שהפעם הם מכונים כלפי רומא. יש קצת קושי כרונולוגי וענייני בפתרון זה בגלל ש"זכור" נאמר בסוף פרשת כי תצא, לאחר "לא תתעב אדומי". גם מלחמת שאול ודוד בעמלקי מקשה על פתרון זה. ועם זאת, יש בפתרון זה סיוע רב לכל אלה שמזהים את עמלק עם הרשע של התקופה ורואים בו "תואר מתגלגל" של מלכות הרשע של כל דור. סופו של דבר, מדרש זה אומר דרשני ופרשני והמאיר עינינו יבורך בכל מילי דמיטב.

¹² והמדרש ממשיך שם ומונה את כל חטאיו העצומים של עשו. ראה במקבילה בפסיקתא רבתי פרשת זכור: "אתה מוצא עשו הרשע שלא חטא על ישראל בלבד אלא הרבה חטא. חטא על הקב"ה חטא על ישראל חטא על אחיו חטא על אביו ... אמר הקב"ה: הכל שלמו לו כל רע. אביו שילם לו כל רע, אמו שילמה לו כל רע, זקנו שילם לו כל רע, אחיו שילם לו כל רע, אני משלם לו כל רע שעשה בביתי. הווי זכורים לו למחות את שמו מן העולם: זכור את אשר עשה לך עמלק, תמחה את זכר עמלק". כאן, לא רק חוזר הזיהוי של עשו עם עמלק, אלא מוזכרים גם האבות. אמנם בהקשר שעשו הוא הבוגד שחטא על אבותיו (ראה איך המדרש משנה את פשט הפסוק בתהלים קט יד), אבל עדיין הוא חלק מהמשפחה. ועכשיו קבלנו גם את עמלק למשפחה. הוא בנם של אברהם ושרה, יצחק ורבקה. מה לעשות? האם זו גם אזהרה עקיפה לבני יעקב והאמהות שבמעשים רעים אפשר לנתק קשר משפחתי ולהגיע עד דרגת עשו ועמלק? ראה המדרשים בהם פתחנו על הקשר בין הצד המוסרי ועונשו של עמלק. ועכ"פ, במצב כזה, מי ימחה את זכרו של עמלק, הוא עשו, הוא בנם של אברהם ויצחק?

¹³ אנחנו מחזירים, כביכול את מצוות זכור לקב"ה. האם רק מחוסר יכולת פיסית? האם רק מקוצר זכרון ושכחת אנוש? האם משום "לא תתעב אדומי" שכובל את ידונו? ראה פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה יב לגבי מי בכלל רשאי זכאי לקיים מצוות מחיית עמלק: "בעמלק כתב" ולא ירא אלהים" וביוסף כתב "את האלהים אני ירא" (בראשית מב יח). אמר ר' יהושע בן לוי: אף לעתיד לבא עתידין ראשי השבטים להזדווג עם שרו של עשו ואינו נופל בידם. וכיון ששרו של יוסף בא ומזדווג לו, מיד הוא נופל לפניו. למה? שכל אחד ואחד כשבא להזדווג לו מיד הוא מסלקו בתשובות. לראובן אומר: נחשדת על אשת אביך. לשמעון וללוי אומר: אף אתם הרגתם את שכם. וליהודה אומר: אף אתה נחשדת על כלתך. ולכל השבטים הוא מסלק לומר: אתם מכתתם את אחיכם. כיון ששרו של יוסף בא להזדווג לו, מיד נופל לפניו, שאין לו מה להשיבו". מי שרוצה למחות את עמלק חייב להיות בדרגה מוסרית מסוימת – ירא אלהים. ומי הוא שיכול לומר על עצמו שהוא אכן ירא אלהים? וכבר הארכנו לדון במדרש זה בדברינו [אמחה או](#) [תמחה, ריבך או ריבנו](#) בפרשת זכור תשס"ג.

למה הדבר דומה? למלך שעשה סעודה וזימן את האורחים נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב אמר זכור פלוני אוהבי. משקינח את הקערה אמר: זכור פלוני שונאי. א"ל אוהביו: זה הזכרת וזה הזכרת. א"ל: לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב ולזה הזכרתי על קערה ריקם. כך, השבת כתיב בה (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו ולכבדו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ובעמלק כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק על מה אתה זוכרו על שולחן ריקה שנאמר: תמחה את זכר עמלק מתחת השמים". האם השולחן הריק שעליו זוכרים את עמלק הוא תענית אסתר שהשנה הוקדמה ללפני השבת?